

Владимирова А. Л.
Херсонський державний університет

СУЧАСНІ ТИПОЛОГІЧНІ ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОЗНАКИ ІСНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ

У статті розкривається виховна роль національного пісенного фольклору України, яка зберігається і має свої типологічні територіальні ознаки існування. Аналізуються пріоритетні напрямки вирішення проблеми національного музично-естетичного виховання в поліетнічному середовищі сучасного українського суспільства як соціального явища.

Ключові слова: національна пісенна творчість, дитячий пісенний фольклор, народна творчість, традиційне народна культура, фольклорно-етнографічне дійство, фестиваль.

Народне пісенне різнобарв'я України є “золотим фондом” фольклорної класики. Тільки ознайомившись з територіально-обласними тенденціями можна зрозуміти стильове та жанрово-тематичне розмаїття народнопісенної культури. В багатьох регіонах міграційний рух зумовив спресування елементів різних традицій, обрядів, що привело до виникнення новотворів.

Дослідження доводить, що національна пісенна творчість нашого народу потребує негайної підтримки і захисту. Найспівучіший у світі український народ може залишитися без своїх феноменальних реліктових пісень, якщо не внесе їх у своєрідну “Червону книгу”.

Аналізуючи практику естетичного виховання учнів засобами національного пісенного фольклору в навчально-виховному процесі сучасної школи постає багато питань щодо збереження фольклорної музичної спадщини.

Актуальність даної статті полягає в необхідності звернути увагу на виховну роль національного пісенного фольклору України, що зберігається і має свої типологічні територіальні ознаки існування.

Дослідження В. Бутенка, А. Гуменюк, Г. Довженок, А. Іваницького, М. Лановик, З. Лановик, К. Луганської, Л. Масол, Е. Печерської, О. Ростовського, С. Садовенко, В. Семеренського, П. Черемиського, та ін. сприяють відродженню духовного життя в регіонах України, найхарактернішою ознакою якого завжди була поліетнічність та пов'язана з цим різномовність населення.

Неперевіреними є праці провідних вчених В. Давидюка, (“Крокове колесо”, “Фольклористичні зошити”), І. Мацієвського, О. Бойчука, Г. Стельмахук та ін..

Метою статті є визначення сучасних типологічних територіальних ознак існування національного пісенного фольклору.

Відповідно до теми й мети нашого дослідження визначимо **завдання**:

- виявити й проаналізувати сучасні типологічні територіальні ознаки існування національного пісенного фольклору;
- розглянути релікти–предмети та явища збереження дитячого музичного фольклору та пісенного фольклору регіонів України;
- визначити роль національного пісенного фольклору в вихованні толерантної особистості, здатної самоусвідомлювати і розвивати міжетнічні та міжкультурні відносини.

Популяризація й утвердження українських народних традицій, обрядів та звичаїв у побуті українців, привернення уваги широких кіл громадськості, засобів масової інформації, державних органів влади до виявлення самотутніх автентичних та сучасних фольклорних колективів посилює вплив традиційної народної культури на формування світогляду і духовності молодого покоління українців. Розглянемо деякі релікти – предмети та явища

збереження дитячого музичного фольклору та пісенного фольклору регіонів України.

На Вінниччині Міжнародний фестиваль дитячого фольклору “Котилася торба” (м. Кузнецовськ) приймає не тільки юних аматорів з усієї України, а й фольклорні колективи Польщі, Словаччини, Сербії та Чорногорії, Молдови, Грузії, Білорусі. Демонструються звичаї та обряди різних народів. Учасниками фестивалю надіслано листи-звернення до президентів країн, які вони представляють у яких висловлюється прохання “оберегати свої держави та піклуватись про долю дітей, дбати про їх права та сприяти всебічному розвитку”.

З метою збереження традиційної народної культури українців, розширення творчих зв'язків, обміну досвідом та інформацією в царині народної творчості як із корінним населенням так із зарубіжними громадами українців на Волині, у місті Луцьку раз у три роки проводиться Всесвітньовідоме мистецьке дійство – Міжнародний фестиваль українського фольклору “Берегиня”. Час проведення фестивалю співпадає з одним із найбільших православних свят – Трійцею або п'ятидесятницею, чи, як в народі називають, клечальною неділею, зеленим тижнем.

Хорео-музично-поетична творчість спілється фольклорно-етнографічних дійств (весілля Весни і Літа, Юр'ївські забави, живе клечання, дівочі хороводи й співи, дитячі ігри, польові погостини, змагання косарів, шанування святих Петра і Павла, Івана Хрестителя та Купайла, мучеників Маковеїв та медовий Спас, жіночі ягідні і чоловічі косарські співи, петрівчані і купальські пісні). Обрядові картинки – весілля, хрестини, селянська толока, молодіжна вулиця розкривають естетику українського народу. Музика у виконанні трієстих музик, виступи фольклорного ансамблю “Родина”, ансамблі народної музики привертають неперевершеними й . неповторними мелодіями. “Дитяче клечання” – виступи колективів дитячого музичного фольклору виховують і поглиблюють природу і механізм інтелекту.

Всеукраїнський Фестиваль дитячої творчості та краси “Майбутнє країни” (с. Юр'ївка, Першотравневого району) на Донеччині, об'єднує талановитих дітей з різних регіонів України, дає їм можливість розкрити і продемонструвати свої таланти широкому колу глядачів і краще пізнати себе.

У Дніпропетровській області традицією стало проведення фестивалю “Родинне коло”, що проходить серед вихованців дитячих будинків сімейного типу. Молодіжний конкурс пісенного та хореографічного мистецтва “Музичний простір” та Міжнародний дитячий фольклорний фестиваль “Орлятко”, в якому взяли участь аматорські колективи багатьох зарубіжних країн, залучає до успадкування, вивчення та популяризації дитячого фольклору, вивчення його регіональних особливостей, розкриття творчих здібностей підростаючого покоління, заохочення дітей та юнацтва до заняття народним мистецтвом.

На Житомирщині фольклорний фестиваль “Обереги”, міжнародне свято літератури і мистецтва “Лесині джерела” (м. Новоград-Волинський) передбачає не тільки відтворення народного свята, звичаїв, обрядів, виконання календарно – обрядових пісень, а й автентичний солоспів. Відповідність костюму, оригінальність та самобутність вбрання виконавців, артистичність, вокальна культура, особливість мовного діалекту визначеної місцевості, а також залучення родинно – сімейних колективів відіграє надзвичайно важливу роль в естетичному вихованні багатьох поколінь. На дитячому фестивалі народної творчості “Льоноцвіт” звучать українські народні пісні у виконанні народних ансамблів та окремих виконавців. Фольклорні колективи показують фрагменти свят, звичаїв та обрядів весняного періоду. Танцювальні колективи виконали українські народні танці, майстри демонструють вироби декоративно-прикладного мистецтва.

Закарпатський традиційний фольклорно-етнографічний фестиваль “На Синевир трембіти кличуть” (Міжгірщина) проводить добротинну акцію на підтримку дітей-сиріт і дітей,

позбавлених батьківського піклування.

В Запорізькій області проводиться Міжнародний фестиваль дитячих колективів народного танцю “Натхнення Хортиці” (танці народів світу), Свято двору “Бабине літо”, концертно-ігрова програма “Заспіваймо пісню веселеньку”; конкурс дачників “Ходив гарбуз по городу”.

Міжнародний фольклорний фестиваль етнографічних регіонів України “Родослав” проводиться у м. Івано-Франківську. Організаційно-творча підтримка обласної державної адміністрації, управління культури облдержадміністрації, міськвиконкому Міністерства культури і мистецтв України та з ініціативи Всеукраїнських асоціацій й об’єднаних товариств етнографічних регіонів українців виступила з метою відродження та збереження традицій і обрядів, що побутували у бойків, буковинців, волинян, гуцулів, кубанських козаків, лемків, опілян, подолян, покутян, поліщуків, слобожанців, виявлення спільних джерел їх виникнення і розвитку, сприяння успішного втілення в життя народної творчості та популяризація її шляхом ознайомлення з окремими виконавцями, творчими колективами, майстрами декоративно-ужиткового мистецтва. Основним завданням фестивалю є пошук та залучення до вивчення фольклору науково-дослідницьких гуртів, окремих збирачів матеріальної та духовної культури, вивчення та практичне знайомство з джерелами автентичного фольклору найбільших етнографічних регіонів українців, залучення до активної діяльності учнівської та студентської молоді, посилення впливу традиційного народного мистецтва на духовне та естетичне збагачення українського народу.

З метою розвитку і популяризації пісенної творчості степового краю, відродження і збереження національних традицій України, виявлення нових авторів і виконавців серед сільських аматорів, підвищення їх виконавської майстерності та поповнення репертуару кращими творами сучасного та класичного вокально-хорового мистецтва на Кіровоградщині процвітають фестиваль-конкурс “Калиновий спів”, свято фольклору “Невичерпні джерела”, свято танцю “Весняні ритми”. За традицією програмою фестивалів передбачено номінації: народний спів, академічний спів, авторська пісня, естрадний спів, аматорські колективи народного танцю, аматорські колективи бального танцю, аматорські колективи класичного та естрадно-спортивного танцю, хореографічні ансамблі малих форм (до 5-ти чоловік) та солісти. Свято духовного співу “Молюсь за тебе, Україно”, започаткованого у 1999 році, проводиться з метою відродження духовності, зміцнення християнських цінностей культури та моралі українського народу, збагачення репертуару вокально-хорових колективів творами духовної музики, популяризація кращих надбань музичної духовної скарбниці хорового мистецтва. Всеукраїнський фестиваль дитячої та юнацької творчості, присвячений Дню Землі (номінації “фольклорне мистецтво” та “дитяча дипломатія”) одним з головних завдань ставить розвиток духовності молоді засобами хорової духовної музики, християнських православних традицій, активне залучення молодіжних хорових колективів до участі у святі.

Визначальними напрямками в діяльності органів культури Київської області є відродження і розвиток національної культури, зокрема, фольклору, традиційних ремесел, народних звичаїв, свят та обрядів, повернення незаслужено забутих імен видатних діячів світової та української культури, організація дозвілля населення. З метою подальшого стимулювання розвитку вокально-хорового жанру один раз на два роки разом з обласним відділенням Всеукраїнської музичної спілки проводиться огляд-конкурс імені К. Стеценка – класика української хорової музики, існує конкурс камерних вокальних форм ім. І. Козловського.

Культурно-мистецькі акції, творчі звіти “Пісенне перевесло Київщини”, міжнародне літературно-мистецьке свято “В сім’ї вольній, новій”, урочисті заходи з відзначення Дня

скорботи та вшанування пам'яті жертв війни, фольклорний фестиваль “Купальський вінок”, “Дебют”, “Київщина молода – нові імена”, етнографічний фестиваль “Дитинства пісня Великодня”, ярмарки та вечорниці в музеї народної архітектури та побуту України (м. Київ) є значною часткою збереження історичних традицій пісенної культури Київщини, популяризації унікальних зразків сольного та ансамблевого співу, пошуку обдарованих співаків, колективів малих та великих форм пісенного жанру. Метою Всеукраїнського дитячого фольклорного фестивалю “Орелі”, започаткованого у 2008 році, є впровадження кращих здобутків української етнопедагогіки в сучасний виховний простір.

Обласний фестиваль козачої культури “Любо” на Луганщині, Всеукраїнський фестиваль мистецтв “Слобожанський спас”, обласний фестиваль народного мистецтва “Червона калина”, фестиваль національно-етнічних культур “Сузір'я злагоди”, фестиваль лемківської культури “Стежками Лемківщини” завжди чекає на участь усіх бажаючих.

Львів – культурна столиця України, столиця фестивалів – протягом року їх відбувається не менш ніж сто. Серед щорічних виступів етнічних товариств, культурних заходів, відомих не лише у Львові, але й в Україні, можна відзначити “день батяра”, свято кави, шоколаду, пампхув і уже традиційний театральний фестиваль “Золотий Лев”, а також Всеукраїнський фестиваль мистецтв “Різдвяні канікули”, який збирає таланти різножанрового плану.

Щороку з метою відродження народних звичаїв, традицій та виховання дітей та молоді на кращих зразках народного мистецтва, розвитку мовної культури, виховання поваги до сімейних традицій на Миколаївщині проводяться обласні фестивалі – конкурси “Місяцелік”, “Троїсті музики”, “Сімейне коло”, “А я – україночка”, “Ну ж бо, козачата” тощо.

Із року в рік стають більш популярними серед дітей та молоді регіональний фестиваль-конкурс хореографічного мистецтва “Миколаївські зорі”, фестиваль слов'янських народів. Рівень виконавської майстерності ансамблю “Вербиченька” є взірцем професіоналізму. Обласні огляди українських традиційних народних обрядів Миколаївщини проходять під назвою “Місяцелік”.

Одеса є “столицею гумору”, а її мешканці вважають себе одеситами за національністю. Щороку навесні в місті Одеса проходить гумористичний фестиваль “Юморина”. Відкритий міський фестиваль-конкурс дитячої творчості “Фонтанська весна” підтримує обдарованих дітей і підлітків-учнів шкіл естетичного виховання; популяризує світову й вітчизняну класику, твори сучасних авторів; виховує художній смак у широкої аудиторії слухачів і глядачів.

На Полтавщині з кожним роком набуває розмаху і змістовності Національний Сорочинський ярмарок. У Всеукраїнському фольклорному фестивалі беруть участь колективи з різних областей України. Традиційними на ярмарку стали обласні огляди-конкурси фольклорних ансамблів, троїстих музик, гармоністів та бандуристів, аматорських хореографічних та колективів. Всім відомий дитячий зразковий гурт народної пісні “Чорнобривець” (м. Шишаки), ансамбль народного танцю “Барвінок” та багато інших невідомих талановитих зірочок цієї благодісної землі.

В Рівненській області дитячий зразковий хор “Ремісолька”, дитячий зразковий ансамбль пісні і танцю “Устонька” (с. Корнин), дитячий гурт традиційного поліського співу “Ранкова роса” є показниками невідомої праці людей, які дбають про естетичне виховання молоді нації.

Пошуково-дослідницька робота працівників центру в царині традиційної народної культури Сумщини, здобула високу оцінку знавців національного фольклору. Всеукраїнський фестиваль-конкурс колективів народного хорового співу імені Порфирія Демуцького названо іменем видатного фольклориста, хорового диригента і громадського діяча, який відіграв велику роль у розвитку української народної музичної культури. В конкурсі беруть участь аматорські хорові колективи.

На Тернопільщині Всеукраїнський фестиваль дитячого пісенного мистецтва “Кришталевий жайвір”, дає дітям можливість проявити себе, відчувати відповідальність перед вчителями, які їх навчали співу, перед своєю родиною. Фестиваль-конкурс кобзарського мистецтва “Срібні струни” ім. З. Штокалка зібрав кобзарів із усієї України.

Етномузикологічна робота дитячого фольклористичний гурту “Мережка” Харківської області приваблює науково-дослідною, експедиційною і виконавською діяльністю. Місцевий діалект, традиційні костюми, танцювальні рухи та атрибути фольклорного обряду пильно зберігаються учасниками гурту у недоторканому вигляді. Репертуар дитячого фольклорно-етнографічного колективу “Вербиченька” (сmt. Нова Водолага) складає більш, ніж 100 пісень, серед яких: колискові, ліричні, козацькі, календарно-обрядові, весільні. Пізнавальні програми та обрядові дійства складені на основі дослідницьких фольклорних експедицій і виконуються учнями і студентами в автентичній манері.

Серед традиційних масових заходів на Херсонщині є Всеукраїнський благодійний фестиваль народної творчості “Купальські зорі” (м. Гола Пристань), обласний фестиваль-конкурс малих вокальних форм, вокальних ансамблів та фольклорних колективів “Пісенна веселка Херсонщини”, цикл різдвяно-новорічних свят “Новорічне перевесло”. У рамках Всеукраїнського благодійного дитячого фестивалю “Чорноморські ігри” відбувається конкурс серед вокалістів і танцювальних колективів.

Зразковий дитячий гурт “Перлинка” Хмельницької області є справжню перлиною не тільки свого краю, а й прикрасою всієї України. Об’ємна музична палітра складається з творів, різних за жанром і характером. Основу репертуару складають календарно-обрядові пісні (колядки, щедрівки, веснянки, купальські, жнивні), позакалендарні твори, родинно-побутова лірика, волинські побутові танці, а також твори усного народного фольклору, записані у фольклорних експедиціях.

Міжнародний дитячий пісенний фестиваль на Черкащині “Чорнобаївські зорепади” є культурно-мистецьким заходом, що проводиться з метою відродження духовної спадщини України й примноження скарбниці пісенної творчості композиторів, створення нових яскравих пісень, розкриття творчих здібностей та підтримки молодих виконавців.

Чернівецький дитячий міжнаціональний фольклорний фестиваль “Веселка Буковини”, Всеукраїнський фестиваль – конкурс “Буковинська зіронька” стимулює творчу активність учасників зі створення колекцій народного одягу на основі народних традицій, етнографічної атрибутики, привертає увагу дітей до пісенного фольклору рідного краю, народної музики, формує позитивний імідж Буковини як полікультурного краю, де проживає багато представників національних меншин, вивчає та зберігає багатовікову спадщину українського народу.

Народний аматорський пошуково-дослідницький фольк-гурт “Ніжинська козачка” Чернігівської області є одним із самих яскравих. У репертуарі колективу постійно поповнюються матеріалами фольклорних експедицій. Гурт виконує календарно-обрядові пісні, театралізовані концертно-сценічні композиції, музично-сценічні обрядові дійства. концертна діяльність фольклорного колективу є основною формою творчої праці колективу.

Через ознайомлення населення України з історією та культурою кримськотатарського народу ми зможемо сформувати атмосферу взаєморозуміння і толерантності в суспільстві. Цьому допоможе Міжнародний фестиваль кобзарського мистецтва “Дзвени, бандуро!” (м. Ялта). В репертуар Державного вокально-хореографічного ансамблю України “Таврія” входять твори, що відповідають завданню гармонізації міжнаціональних відносин у Криму, збереженню і подальшому розвитку культур народів, що проживають у регіоні. Головне художньо-творче завдання – пропаганда національного українського класичного і

сучасного вокального, хореографічного та музичного мистецтва. Продовжує свою унікальну роботу фестиваль дитячої та юнацької творчості “Наша земля – Україна”.

Головне завдання мистецького форуму “Зоряний берег дитинства”, що проходить у Севастополі – пошук молодих талантів і підтримка їх виходу на велику сцену. У рамках дитячого фестивалю відбувається конкурс оригінальної пісні і хореографії “Зоряний шанс”.

Славетне українське тріо “Золоті ключі” у складі Ніни Матвієнко, Марії Миколайчук, Валентини Короті-Ковальської, налічує понад 200 народних пісень, які звучать на живих концертах в Україні та за кордоном.

Утвердився і користуються популярністю етно-фестиваль “Країна Мрій”, що проходить у місті Києві у вигляді музичного фольклорного дійства – святкового народного гуляння–ярмарку на території Печерського ландшафтного парку “Співоче поле”.

Таким чином, аналіз результатів знайомства з національним пісенним фольклором України, що зберігається і має свої типологічні територіальні ознаки існування доводить: українська народна пісня нерозривно пов’язана з історією народу, його життям та національною свідомістю і соціальним почуттям людини.

Нажаль на сучасному етапі з кожним роком скорочується перелік діючих учнівських, студентських і педагогічних творчих колективів у навчальних закладах системи освіти і науки України. Особливо це відчувається на Півдні України. Діти тягнуться до “супер нового мистецтва” не пізнавши й неусвідомивши зачину, коренів самого доступного, духовного, близького самому собі, тому проблема естетичного виховання учнів засобами національного пісенного фольклору в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи лишається вивченою недостатньо і потребує додаткових наукових пошуків.

А н н о т а ц и я

В статье раскрывается воспитательная роль национального песенного фольклора Украины, которая сохраняется и имеет свои типологические территориальные признаки существования. Анализируются приоритетные направления решения проблемы национального музыкально-эстетического воспитания в полиэтнической среде современного украинского общества как социального явления.

Ключевые слова: *национальное песенное творчество, детский песенный фольклор, народное творчество, традиционная народная культура, фольклорно-этнографическое действо, фестиваль.*

A n n o t a t i o n

The article deals with the role of Ukrainian song folklore in the process of upbringing. It has its typical territorial signs. The author analyses the main trends of solving the national musical and aesthetic upbringing problem in the polyethnic modern Ukrainian society as a social phenomenon.

Keywords: *national song creation, children song folklore, folk creation, traditional folk culture, folk – ethnographic action (performance), festival.*